

# Kokemuksia solidaarisuustalouden tekemisestä: Kulttuuriosuuskunta Laituri yhteistoiminnan opettelemisen tilana

*Annukka Aho, Maria Korkatti, Anni Rannikko ja Sanni Tiainen*

## TIIVISTELMÄ

■ Tässä tekstissä kuvaamme, millaisen yhteistoiminnan opettelemisen tilan solidaarisuustalouden tekeminen voi mahdollistaa. Katsaus perustuu omiin kokemuksiimme yhteistoiminnan käytäntöjen opettelusta ja muotoutumisesta joensuulaisessa Kulttuuriosuuskunta Laiturissa. Vegaanikahvilaa vapaaehtoisvoimin ylläpitävän Laiturin sääntöihin on kirjoitettu, että osuuskunta harjoittaa vaihtoehtoista taloutta ja toimii solidaarisuustalouden periaatteiden mukaan. Tarkastelemme osallistumisen edellytyksiä yhteisössä syntyneiden toimintaperiaatteiden ja käytäntöjen näkökulmasta.

Tiedolla on keskeinen hierarkioita luova ja purkava rooli. Sen saatavilla olemiseen ja paikantuneisuuteen sekä erilaisiin asiantuntijuuden tilanteisiin on tärkeää kiinnittää huomiota. Tieto onkin yhteisvaurautta, yhdessä tuotettua ja jaettua, sillä kukaan ei voi tietää yksin kaikkea. Laiturin olemassaolo perustuu yhteistoimintaan. Lähtökohtaisesti toiminta on kaikille avointa, mutta siitä huolimatta erilaisia toimija-asemia syntyy esimerkiksi toimijoiden kiinnostuksen kohteisiin tai osallisuuden kokemuksiin perustuen. Yhteistoiminta mahdollistaa aktiiviseksi talouden toimijaksi tuleminen, kun talous näyttäytyy arkisina neuvotteluina ja päätöksentekotilanteina. Toimintaan osallistumisen myötä yksilöiden kriittinen tietoisuus lisääntyy ja laajentaa toimintamahdollisuuksia: yhteiskunnan muuttaminen vaikuttaa mahdolliselta muissakin yhteyksissä.

**Avainsanat:** osallistuminen, solidaarisuustalous, vapaaehtoistyö, yhdenvertaisuus, yhteistoiminta

ABSTRACT

**REFLECTIONS ON DOING SOLIDARITY ECONOMY: CULTURAL COOPERATIVE LAITURI AS A SPACE OF LEARNING TO COOPERATE**

■ In this text we analyse what can be learnt about cooperation in the context of doing solidarity economy. The analysis is based on our own learning experiences about cooperation as volunteers in Cultural Cooperative Laituri. The coop runs a vegan café and its rules define it as an actor of solidarity economy. We investigate the conditions of participation through the principles and practices that have arisen within the community.

Knowledge has a central role in constructing and deconstructing hierarchies. It is important to pay attention to how and to whom information is available. In this context, knowledge is clearly a commons, as it is mutually produced and shared. In principle Laituri's activities are open for everyone, but in practical terms actor positions are formed. When economy is seen as everyday negotiations and situations of decision-making, participation may increase the critical consciousness of individuals and expand their scope for action: societal change appears possible also in other contexts.

**Keywords:** *cooperation, equality, participation, solidarity economy, volunteering*

---

## Johdanto

**K**eväällä 2015 Joensuussa oli tila jäämässä vaille ylläpitäjää. Entisessä Kaseमारavintolarakennuksessa muutamia vuosia toiminut monipuolinen vaihtoehtokulttuurin tila oli vaarassa sulkea ovensa, kun siitä huolehtinut teatteriyhdistys ei pystynyt jatkamaan toimintaansa. Samaan aikaan kirjava joukko kaupunkilaisia poti tahoillaan paikattomuutta ja haaveili uudesta kohtaamisen ja toiminnan paikasta menetettyään jo useita.

Tila, ihmiset ja haaveet kohtasivat, ja vajaassa kolmessa kuukaudessa kohtaamisesta kehkeytyi Kulttuuriosuuskunta Laituri. Se perustettiin ylläpitämään vapaaehtoisvoimin toimivaa vegaanikahvilaa, ja alkuun päästiin yhteisörahoituksen avulla. Osuuskuntamuotoon päädyttiin muun muassa siksi, että sen koettiin tarjoavan yhdistystä enemmän mahdollisuuksia toisenlaisen talouden harjoittamiseen ja harjoitteluun. Osuuskunnan sääntöihin kirjattiin sen toimivan solidaarisuustalouden periaatteiden mukaisesti. Kirjoitushetkellä kaksi vuotta toimineessa kahvilassa järjestetään erilaisia kulttuuritapahtumia keikoista tanssi- ja teatteriesityksiin

ja taidenäyttelyihin, ja siitä on tullut monen paikallisen järjestön kanta-paikka. Kahvilassa ei ole ostopakkoa ja hinnat halutaan pitää kohtuullisina. ”Onko perustamisesta tosiaan vasta kaksi vuotta?”, moni vakikävijä ihmettelee. Laiturista on lyhyessä ajassa tullut tärkeä osa Joensuuta.

Laiturin olemassaolo perustuu yhteistoimintaan. Tässä tekstissä kuvaamme, millaisen yhteistoiminnan opettelemisen tilan solidaarisuustalouden tekeminen voi mahdollistaa. Puhumme talouden tekemisestä, sillä ”tekeminen” kuvastaa talousymmärrystä, jossa talouden nähdään muotoutuvan tehtäessä; oppimisen ja päätöksenteon seurauksena. Käsitevalinnalla korostamme talouden tilannesidonnaisuutta sen sijaan, että ymmärtäisimme sen jonkinlaisena omalakisena kaikkialla saman logiikan mukaan tapahtuvana kokonaisuutena. Tarkastelemme osallistumisen edellytyksiä yhteisössä syntyneiden toimintaperiaatteiden ja käytäntöjen näkökulmasta. Kysymme, millaisena hierarkioita välttävä yhteistoiminta Laiturilla käytännössä näyttäytyy. Katsaus perustuu omiin kokemuksiimme ja havaintoihimme yhteistoiminnan käytäntöjen opettelusta ja muotoutumisesta Laiturilla, jonka toiminnassa me kaikki kirjoittajat olemme mukana: kolme aivan alusta lähtien ja yksi syksystä 2015. Paikantumistamme Laiturin toimintaan määrittääkin ennen kaikkea se, että olemme olleet mukana kauemmin kuin moni muu. Vaikka osallistumisemme intensiteetti vaihtelee, meidän kaikkien voi katsoa osallistuvan aktiivisesti osuuskunnan toimintaan ja neuvotteluihin arkisista käytännöistä. Ymmärryksemme rakentuu näistä lähtökohdista, mutta pyrimme parhaamme mukaan tavoittamaan myös muista asemista ja muilla tavoin osuuskunnan toimintaan osallistuvien toiminnalleen antamia merkityksiä. Näistä syistä lähestymistapaamme voi luonnehtia autoetnografiseksi. Teksti on kirjoitettu yhdessä ja sen kirjoittamisen pohjana toimivat keskustelut, joissa jaoimme kokemuksia. Tavoitteenamme on sekä kriittinen reflektio, josta voi olla hyötyä toiminnassa, että toisin tekemisen tapojen esiin tuominen ja siten toivottavasti mahdollisuuksien tunnun avartaminen (vrt. Alhojärvi, Ryyänen, Toivakainen & van der Wekken 2015, 211). Lähestymme kysymystä erityisesti tiedon roolin ja toimijuuden muotoutumisen kautta.

### **Solidaarisuustalous Laiturilla**

Solidaarisuustalous on sateenvarjokäsite, joka kokoaa yhteen monenlaisia ”yhteistekemiseen perustuvia ja kapitalistiselle talouslogiikalle vaihtoehtoisia, sosiaalisesti ja ekologisesti kestäviä taloudellisen toiminnan muotoja” (Ryyänen 2014). Määritelmä on tarkoituksella laaja ja neuvotteluil-

le avoin, mutta siinä keskeistä on kuitenkin halu ottaa taloutta haltuun ja toimia niin ihmisiä kuin muuta luontoa kunnioittaen. Laiturilla itsemääritystä avataan perusteellisen keskustelun tuloksena ensimmäisen toimintavuoden aikana syntyneissä osuuskunnan toimintatavoissa, joissa todetaan, että ”osuuskunta ei tavoittele toiminnalla taloudellista voittoa, vaan kapitalismille vaihtoehtoista, yhteistoimintaan, eettisyyteen, ekologiseen ja sosiaaliseen kestävyys- ja toimijoiden tarpeisiin perustuvaa yhteisvaurautta”. Osuuskunnan liiketoiminta pyörii näiden reunaehtojen määrittämänä. Toimijoiden tarpeisiin vastaamisen ohella toimimaan motivoi laajemman yhteiskunnallisen muutostarpeen tunnistaminen.

Kestävyys- ja yhdenvertaisuuteen perustuvat arkiset talouden käytännöt vakavasti ottava solidaarisuuskeskustelu voi tuoda mieltä monenlaiseen yksinään pienolaiseen toimintaan, sillä se liittyy toiminnan laajempiin yhteyksiinsä. Samalla keskustelun tavoitteena on vallitsevan talousymmärryksen haastaminen näyttämällä, kuinka monenlaisia toimivia talouden käytäntöjä jää kapean kapitalistisen talouskäsityksen ulkopuolelle. Tällöin taloudesta tulee abstraktien lainalaisuuksien seuraamisen sijaan arkista ja väistämättömän sosiaalista, päätöksenteon ja oppimisen myötä tietyissä olosuhteissa muotoutuva. Se koostuu yhteiselämämme järjestämisen ja inhimillisten tarpeiden tyydyttämisen tavoista kaikessa moninaisuudessaan, joten se koskettaa kaikkia ja sen pitäisi kuulua kaikille. Määritelmän myötä talous menettää rajatun olemuksensa – kyse ei ole vain tuotannon ja vaihdon järjestämisen tavoista, vaan myös ”taloudelliset ja tuotannolliset kategoriat ylittävistä suhteista ihmisten kesken sekä ihmisten ja muun luonnon välillä”. (Alhojärvi ym. 2015: 210–211, 225.) Näiden suhteiden huomioiminen ilmenee esimerkiksi solidaarisuustalouden käytäntöjä yhdistävissä arvoissa, kuten ”solidaarisuus, monimuotoisuuden vaaliminen, vastavuoroisuus, tasa-arvo, ekologinen kestävyys sekä ihmisen ja koko muun luonnon arvon tiedostaminen ja kunnioittaminen” (Ryyänen 2014).

Laiturilla suhteiden ja keskinäisriippuvuuksien tunnistaminen näkyy paitsi toiminnan mahdollistavassa, hierarkioita välttävissä yhteistoiminnassa, yhtä lailla kahvilan tarjonnassa ja hankinnoissa: vegaanisuuksena sekä luomun, reilun kaupan, lähi- ja kausituotteiden suosimisena. Se näkyy myös siinä, että monipuolisen kulttuurin ja aktivismin ymmärretään rakentavan elettävää kaupunkia ja niille halutaan tarjota tilaa. Yhteyksiä tunnistetaan sekä läheisiin että kaukaisiin kanssaihmiin, eläimiin ja ympäristöön. Sitä voinee kokonaisuudessaan kutsua eniten toimijoita moti-

voivaksi ja yhdistäväksi tekijäksi. Painotuksia ja tulkintoja on toki monenlaisia ja ne ovatkin toistuvan neuvottelun kohteina. Laituri ei tarjoa kenellekään rahallista toimeentuloa, mutta sen sijaan paikan tulla toimeen kaupungissa ja opetella keskinäistä toimeen tulemistä sekä muiden vapaaehtoisten kanssa että laajemmin.

## Tieto hierarkioiden tuottajana ja purkajana

Vaikka Laiturin toimintaa ohjaavat selkeät eettiset periaatteet, lähdimme rakentamaan sitä meille kaikille melko tuntemattomassa maastossa ilman valmista mallia. Käytännöt ovat muotoutuneet vähitellen tehdessä ja kokemuksen karttuessa, yhdessä ja omaehtoisesti kokeillen ja oppien. Toiminta on jatkuvaa opettelua ja neuvottelua niin kahvila-arjen, päätöksenteon tapojen kuin keskinäisen kommunikaation osalta. Solidaarisuustalous onkin ”paitsi taloudellisen toiminnan järjestämisen tapa myös yhteiselon ja yhteistoiminnallisuuden oppimisen – – jatkuva prosessi” (Ryynänen 2014).

Solidaarisuustaloukseskusteluissa kaivataan myös tavoitteellisempaa ja laaja-alaisempaa solidaarisuustalouden pedagogiikkaa, jota maailmalla toteutetaankin eri muodoissa (Ryynänen 2014), mutta – kuten varmaan useimpien yksittäisten toimijoiden kohdalla – Laiturin(kin) osalta kyse on juuri ”arjessa ja arjen käytännöissä” oppimisesta, yhteisestä kasvamisesta osuuskunnan asioiden hoitamiseen ja nykyisenlaisen toiminnan pyrittämiseen. Ajattelempa, että tämä vähittäinen, osallistujalähtöinen muotoutuminen ja yhdessä opetteleminen on kiinnostavaa myös sosiaalipedagogisesta näkökulmasta. Kun taloutta halutaan tehdä toisin, ehkä kaikkein olennaisinta ovat juuri avoimet, valtaa jakavat käytännöt, jotka rohkaisevat lähtemään liikkeelle kohti monenlaisia lopputuloksia?

Kun ensimmäistä kertaa kokoontuimme pohtimaan asemaravintolarakennuksen tulevaisuutta, tuskin kukaan osallistujista tunsikaikkia muita. Koolla oli monipuolinen joukko ihmisiä erilaisine tietoineen, taitoineen, tavoitteineen ja yhteistoiminnan historioineen. Harvaan valmiiseen ajatukseen oli varaa noin vain asettua, kun aina löytyi haastajia ja toisenlaisia näkökulmia. Samalla käytettävissä olevan ajan vähäisyys pakotti kuitenkin suuntautumaan kohti tekemistä loputtoman epäroinnin sijaan. Lähtökohta tarkoitti monenlaista sovittelua, mutta toimijajoukosta löytyi myös osaamista moneen lähtöön. Laiturin toiminnalla on niin paljon erilaisia ulottuvuuksia, ettei kukaan yksittäinen toimija voi hallita kaikkia. Todennäköisesti osuuskunta ei toimisi ilman tätä kollektiivista tietovarant-

toa ja jaettua tietämistä, saati ilman toimijoiden halua ja kykyä opetella uutta yhdessä. Tieto on yhteisvaurautta, kun asioita tiedetään kollektiivisesti sekä osittaisten tietojen täydentyessä yhteisiksi että tiedon yhteisenä kartuttamisena.

Laiturin toimintatavoissa kehoitetaan kiinnittämään huomiota siihen, ettei suurempi tiedon tai kokemuksen määrä mahdollista vallankäyttöä. Koska tiedolla on keskeinen hierarkioita luova ja purkava rooli yhteistoininnan käytännöissä, sen osittaisuuden voi ajatella tukevan hierarkiattomuuden pyrkimystä. Laiturin toiminta on niin monipuolista, ettei kukaan voi yhden asian osaamisellaan tulla sanomaan, miten sitä tulisi kokonaisuudessaan hoitaa. Toisaalta tämä monipuolisuus voinee myös tuottaa kokemuksen siitä, ettei tiedä tarpeeksi (etenkin, jos se yhdistyy oletukseen, että muut tietävät). Monipuolisuus ja tiedon jatkuva karttuminen yhdistettynä itsehallinnollisuuteen ja omaehtoisuuteen asettavatkin vaatimuksia tiedonkululle. Tiedon toimiminen yhteisvaurautena, josta kukin voi tarvittaessa ammentaa, edellyttää toimivia ja yhdenvertaisia tiedon jakamisen käytäntöjä.

Olenainen osa tiedon jakamista ja hierarkioiden purkamista on vastuiden jakaminen. Tietoa syntyy tehdessä, joten erilaisten tehtävien kiertämisen myötä mahdollisimman moni oppii häntä kiinnostavista toiminnan osa-alueista. Tällöin toiminta ei myöskään halvaannu siihen, että jokin tieto olisi vain yhden toimijan takana, eikä valta kasaudu tiedon myötä yksittäisille toimijoille. Esimerkki vastuun jakamisesta ovat kuusi kuukausivastaavan tehtävää, joiden tekijöiden toivotaan vaihtuvan joka kuukausi. Käytännössä vain vähemmistö vapaaehtoisista on kuitenkin ottanut näitä vastuita. Jaettu vastuu tarkoittaa myös sitä, ettei kenenkään tulisi jäädä pulmien kanssa yksin, vaan muilta toimijoilta voi aina kysyä neuvoja ja apua. Sekin on opettelu paikka: tietämättömyyden tunnustamiseen ja avun kysymiseen ei juuri rohkaista yhteiskunnassamme, jossa on vallalla yksin pärjäämisen eetos (ks. Ryyänen 2014). Luottamus toisten tukeen ja ilo yhteisen tiedon karttumisesta on kuitenkin yksi toimintaan motivoiva ja siinä jaksamaan auttava tekijä.

Yksi Laiturin erityispiirre on toiminnan avoimuus kaikille sen periaatteet hyväksyville. Käytännössä uusien tulijoiden perehdytys tapahtuu tekemisen kautta. Uudet kahvilavapaaehtoiset tekevät vuoroja kokeneeman kanssa niin kauan kuin kokevat tarvitsevansa tukea, ja esimerkiksi siivous, leivonta ja kirjanpito tapahtuvat lähes aina 2–4 ihmisen ryhmissä. Jatkuva uusien toimijoiden mukaantulo yhdistettynä hierarkiattomuuden

periaatteeseen luo erityisen olosuhteen toiminnalle ja pitää sen osaltaan jatkuvassa muotoutumisen tilassa. Tilanne on sangen erilainen kuin vaikkapa sellaisessa osuuskunnassa, jossa tietty ihmisjoukko kasvaa toimintaan yhtä matkaa. Avoimuus tarjoaa oppimismahdollisuuksia useammalle ja mahdollistaa yhä uusien tietojen ja taitojen sekoittumisen Laiturilla jo tiedettävään. Se mahdollistaa vastuun jakamisen yhä useamman kesken mutta myös kasvattaa vastuuta perehdyttämisestä, tiedonkulusta ja kaikkien kuulumisen kokemuksista.

Osa tasa-arvoon perustuvaa yhteistoimintaa ovat horisontaaliset päätöksenteon käytännöt. Laiturin kuukausikokouksissa päätettiin jo aikaisessa vaiheessa ottaa käyttöön konsensuspäätöksenteko, joka perustuu kollektiiviseen ajattelu- ja päätösprosessiin ja mahdollistaa kaikkien tasavertaisen osallistumisen. Se on ehkä ollut kaikista käsin kosketeltavimpaa yhteistoiminnan käytäntöjä koskevaa oppimista Laiturilla. Kokousten vastuurooleja kierrätetään, ja ainakin puheenvuorojen pyytäminen ja jakaminen tasoittavat jonkin verran osallistujien käyttämää puheaikaa. Ylipäätään konsensukseen pyrkiminen saanee kuuntelemaan muita erityisen tarkasti. Se on myös tapa varmistaa, että kaikki osallistujat, hiljaisimmatkin, ovat päätösten takana. Samalla kuukausikokoukset ovat tärkeä tiedonkulun paikka. Vielä sitäkin enemmän ne ovat keskeisiä tiedon rikastamisen tilanteita, joissa ilmenee osittaisen, yhteisenä täydentyvän tiedon merkitys. Ehkä useammin käsittelemme ratkaisua vaativia käytännön kysymyksiä kuin merkittävästi mielipiteitä jakavia asioita, ja usein yhteisen keskustelun ja yhdessä ajattelun myötä päädytään lopputuloksiin, joita kellään ei olisi yksinään ollut tarjota. Tätä voinee ajatella hyvin arkisena esimerkkinä solidaarisuustaloutta luonnehtivasta radikaalista demokratiäkäsityksestä, joka perustuu jatkuvaan keskusteluun ja neuvotteluun sekä valtahierarkioiden purkamiseen ja kaikkien tasa-arvoisiin osallistumismahdollisuuksiin (ks. Alhojärvi ym. 2015, 215–216, Ryyänen 2014).

Liittyyneen Joensuun pienuuteen, että Laituri on tuonut yhteen monenlaisia toimijoita. Se tarkoittaa erilaisten toiveiden risteyksessä toimimista ja toiveiden yhteensovittamista. Toiminnan vakiinnuttua tämä näkyy vähemmän, mutta erityisesti alkuvaiheessa korostuivat neuvottelut toiminnan painotuksista ja eettisten periaatteiden toteutustavoista. Osuuskunnan toimintatapoja laadittaessa vaikeimmaksi osoittautui konsensuksen saavuttaminen siitä, onko osuuskunnan toiminta kokonaisuudessaan vegaanista. Neuvottelut ovatkin tärkeitä nimenomaan prosesseina, joissa

toiminnan eettisiä rajoja määrittellään ja keskinäisriippuvuuksia tunnustetaan (Alhojärvi ym. 2015, 222).

## **Kollektiivista kasvamista toiminnan toteuttajiksi**

Kulttuuriosuuskunta Laiturin toimintatapoihin on kirjattu, että sen tarkoituksena on ylläpitää avointa ja yhteistä tilaa sekä mahdollistaa ihmisten omiin mielenkiinnon kohteisiin perustuvan kulttuurisesti, poliittisesti tai yhteiskunnallisesti vaihtoehtoisen toiminnan toteuttaminen (Kulttuuriosuuskunta Laituri 2016a). Laiturin toiminta perustuu täysin vapaaehtoisten osallistumiseen toiminnan toteuttajina. Ymmärrämme osallistumisen Nivalan (2010, 112) tapaan läsnäoloksi jonkin yhteisön toiminnassa tai muussa inhimillisessä suhteessa. Osallistuminen toteuttajana puolestaan kuvaa osallistumisen tapaa, jolloin toiminnan suunnittelu, määrittely, toteutus ja arviointi ovat kaikki osallistujien itsensä käsissä (Nivala 2010, 113). Laiturin erityislaatuisuus perustuu siihen, että se tuo vapaaehtoisten ihmisten yhteistoiminnan talouden alueelle ja kannustaa aktiiviseen, omaehtoiseen toimijuuteen ja yhteiseen päätöksentekoon.

Laiturin tavoitteena on mahdollistaa kaikenlaisten toimijoiden mukaantulo. Tämän takaamiseksi Laiturilla on huomioitu sekä tilan fyysinen, psyykinen että sosiaalinen turvallisuus. Laituri on muun muassa julistautunut syrjinnästä vapaaksi alueeksi (Oikeusministeriö 2017) ja laatinut käyttöönsä turvallisemman tilan periaatteet (Kulttuuriosuuskunta Laituri 2016b). Käytännössä toimintaan osallistumista määrittävät, ohjaavat ja jopa hankaloittavat monet tekijät. Sen lisäksi että vapaaehtoisen on hyväksyttävä Laiturin toimintatavat, hänen on hahmotettava ainakin jossakin määrin, mitä Laiturilla tehdään ja miten. Useimmat aloittavat vapaaehtoistyön Laiturin kolmen perusaktiviteetin – leivonnan, siivouksen tai kahvilatyöskentelyn – parissa. Osallistumalla johonkin näistä toiminnista pääsee vähitellen osaksi yhteisöä ja omaksuu toiminnan periaatteet ja käytännöt. Kahvilan aukiolo on määritelty osuuskunnan toiminnalle ensisijaiseksi, joten vapaaehtoisten on sopeuduttava siihen, että kahvilan ylläpitoon liittyvät toimet hoidetaan ensin. Niin pitkään mukana olleilla vapaaehtoisilla kuin vasta tulleillakin on toisinaan Laituria koskevia haaveita ja suunnitelmia, jotka joudutaan yhdessä hylkäämään sen vuoksi, että tiedetään pelkän kahvilanpidon vievän niin paljon resursseja, ettei uuden kehittämiseen olisi riittävästi voimavaroja.

Ihmisillä on Laiturin perustamisesta saakka ollut erilaisia syitä tulla mukaan toimintaan. Yksien kohdalla painottuvat halu tehdä jotain konk-



reettista ja tutustua uusiin ihmisiin, ja toiset tahtovat edistää laajempia kehityskulkuja, kuten vaihtoehtoista taloutta, vegaanisuu­ tta tai omaehtoista kaupunkikulttuuria. Monilla osallistumisen syitä on useita, ja toiminnassa mukana oleminen voi synnyttää niitä lisää. Esimerkiksi jotkut vapaaehtoisemme ovat tulleet mukaan toimintaan lähinnä saadakseen, omien sanojensa mukaan, lisää mielekästä tekemistä arkeensa. Leivonnan tai kahvilassa työskentelyn kautta he ovat päätyneet osallistumaan lähes kaikille toiminnan osa-alueille ja toimintaa organisoiviksi kuukausivastaaviksi. Heidän omistajuutensa Laiturin yhteisöön on lisääntynyt toiminnan myötä, mikä näkyy uskalluksessa kokeilla itselle vieraampiakin toimintoja ja halussa ottaa lisää vastuuta yhteisön toiminnasta.

Yhdenvertaisuus on Laiturin toiminnan yksi lähtökohta: kaikille vapaaehtoisille tulee taata yhdenvertaiset mahdollisuudet päätöksentekoon ja osallistumiseen (Kulttuuriosuuskunta Laituri 2016a). Yhteistoiminnan ja vallankäytön näkökulmista Laiturilla voidaan pitää haasteena sitä, kuinka aktiivisesti ihmiset ottavat osaa yhteiseen päätöksentekoon. Vain harva osallistuu esimerkiksi kuukausikokoukseen, jossa valtaosa Laituria koskevista asioista päätetään. Käytännössä pieni joukko päättää asiat, jotka koskevat monia. Toisinaan kuukausikokouksessa on jätetty päättämättä asioita, kun pienen osallistujamäärän vuoksi demokratian on koettu olevan vaarassa. Merkille pantavaa on myös, että kuukausikokouksen tavanomaiset osallistujat ovat toiminnassa jo pitkään mukana olleita. Yksi vapaaehtoisistamme kertoi olleensa mukana kauan ennen kuin tuli kuukausikokouksiin. Hän oli kokenut, ettei hänellä olisi sanottavaa kokouksissa tai että hän ei osaisi ottaa osaa päätöksentekoon. Tämä on olennainen pohdittava asia yhteisössämme: minkä vuoksi jotkut vapaaehtoiset kokevat ulkopuolisuutta yhteiseen päätäntään, vaikka esimerkiksi Laiturin toimintatavat korostavat avoimuutta, hierarkiattomuutta ja yhteistä osallistumista? Toimimmeko esimerkiksi me Laituria perustamassa olleet ja edelleen aktiivisesti mukana olevat huomaamattamme ulossulkevin tavoin?

Laiturin toiminta perustuu toimijoiden vahaan osallistumiseen toiminnan toteuttajina, jolloin yhtä toimintaa määrittelevää auktoriteettia ei ole. Tällainen vapaamuotoisuus ja raamittomuus saattaa ulkopuolelta näyttää epäselvältä, jopa kaoottiselta, mikä voi olla joillekin kynnys osallistua toimintaan. Lisäksi osallistuminen toimintaan toiminnan toteuttajana vaatii yksilöltä Nivalan (2010, 115) mukaan tiettyjä osallistumisvalmiuksia, kuten valmiuden esittää ja arvioida rakentavia ja kriittisiä mie-

lipiteitä sekä valmiuden asettaa tavoitteita, sitoutua toimintaan ja demokraattiseen päätöksentekoon. Näin esimerkiksi itseohjautuvuudesta, keskenäisyyden ja epävarmuuden sietokyvystä ja yhteistoiminnan kokemuksesta on todennäköisesti etua Laiturin toimintaan sopeutumisessa ja osallistumisessa. Joillekin vaikkapa se, että asioihin ei välttämättä ole valmista vastausta tai se, ettei ole esihenkilöä, joka määritteli tehtävät ja kantaisi viime kädessä vastuun, on vierasta ja outoa. Tiukempia toiminnan raameja odottavat ihmiset eivät luultavasti edes tule mukaan Laiturin toimintaan, tai jättäytyvät siitä pian pois. Samaan aikaan, kun mietimme, miten ihmiset saisivat mahdollisuuden ottaa osaa ja sitoutua syvemmin Laiturin toimintaan, meidän on hyväksyttävä se, että jokaisella on lupa osallistua toimintaan omista lähtökohdistaan, käytettävissään olevan ajan ja voimavarojensa mukaan. Vapaaehtoisten osuuskuntatoiminnalle asettamia erilaisia prioriteetteja on kunnioitettava.

Vaikka Laituri ei toiminnallaan suunnitelmallisesti pyri kasvatukseen, oppimista ja kasvua tapahtuu itseohjautuvasti osana yhteisöä ja sen toimintaa. Nivala (2010, 121) kuvaa kriittisen sosiaalipedagogiikan näkökulmasta, että maailman muuttamiseen tähtäävässä yhteistoiminnassa voidaan löytää uudenlaisia mahdollisuuksia muutokseen, kun toimijoiden kriittinen tietoisuus todellisuuden luonteesta ja omista vaikuttamismahdollisuuksista kehittyy. Onkin tyypillistä, että yhteiskunnallisiin liikkeisiin kätkeytyy pedagogisuutta, kun niiden käytännöissä sitoudutaan radikaalisti demokraattiseen kasvatukseen, joka edistää kaikkien tasa-arvoa (Ryynänen 2014). Laiturin toimintaan osallistuminen antaa yksilölle tilaisuuden kokea itsensä toimijana ja yhteisön osana, ja parhaimmillaan Laiturin toimintaan osallistuminen kehittää yksilöiden kriittistä tietoisuutta, vahvistaa ja laajentaa toimijuutta sekä aktivoi huomaamaan vaikutusmahdollisuuksiaan ja vastuutaan omassa ja yhteisessä elämässä. Laiturilla näkyy eräänlainen ”kohtaamisten solidaarisuus”, kun toimijat alkavat ymmärtää sekä keskinäisiä riippuvuussuhteitaan että arkiseen toimintaan liittyviä riippuvuuksia myös laajemmin (Alhojärvi ym. 2015, 215).

Yksi kasvun mahdollistava tekijä on se, ettei toimintaan mukaan tuleminen vaadi aiempaa kokemusta kahvilatyöstä tai mitään erityisosamista. Laituri on alati muuttuva yhteisen oppimisen tila, jossa opetellaan yhdessä uusia taitoja, kuten vegaanista leivontaa, taloushallintoa ja tapahtumanjärjestämistä. Laiturilla vaalitaan ja eletään todeksi ihmiskäsitystä, jonka mukaan jokaisella on jotakin annettavaa yhteisölle. Niinpä kenellä tahansa toimintaan osallistuvalla on lupa muokata siitä omannäköistään.

Vaikka kaikkia toimintoja ei voi vaihtaa toisiksi, “uusikin” vapaaehtoinen voi vaikuttaa siihen, miten asiat tehdään toimintojen sisällä. “Vanhat” vapaaehtoiset joutuvat puolestaan hyväksymään sen, että samoihin lopputuloksiin voidaan päästä erilaisin tavoin ja että monissa asioissa ei ole normeja, joiden mukaan muita voisi vaatia toimimaan.

Vaikka pyrimme toiminnassamme hierarkiattomuuteen, erilaisia toimija-asemia syntyy esimerkiksi toimijoiden kiinnostuksen kohteisiin tai osallisuuden kokemuksiin perustuen. Jotkin tehtävät saattavat kuin huomaamatta vakiintua samojen tekijöiden vastuualueiksi, jolloin niihin tarttuminen voi olla vaikeampaa muille. Esimerkiksi tapahtumien järjestäminen on usein samojen henkilöiden vastuulla. Yhtä lailla myös vapaaehtoistoimintaan käytettävissä oleva aika voi määrittää toimija-asemaa. Se, jolla on paljon aikaa käytettävissään Laiturin toimintaan, on todennäköisesti paremmin selvillä ajankohtaisista asioista, saattaa tuntea enemmän muita vapaaehtoisia ja voi mahdollisesti määrittää enemmän tekemisen tapoja kuin sellainen vapaaehtoinen, joka ennättää mukaan Laiturin toimintaan vain vähän. Onkin ensiarvoisen tärkeää jatkuvasti reflektoida, millaisin käytännöin voimme helpottaa osallistumista.

## **Yhteisö rakentuu toiminnassa**

Olemme tässä kirjoituksessa tarkastelleet Kulttuuriosuuskunta Laiturin toimintaa solidaarisuustalouden tekemisen näkökulmasta. Kun ajatellaan, että talous määrittyy arkisiksi neuvotteluiksi ja päätöksentekotilanteiksi, Laiturin voi nähdä mahdollistavan toiminnassa mukana oleville aktiivisiksi talouden toimijoiksi tulemisen. Taloutta tehdään omaksi Laiturin yhteistoiminnassa ja yhdessä opettelemisessa (Ryynänen 2014). Parhaimmillaan yksilöiden kriittinen tietoisuus lisääntyy toimintaan osallistumisen myötä ja syntyy laajentuneiden toimintamahdollisuuksien tuntu, jolloin yhteiskunnan muuttaminen alkaa vaikuttaa mahdolliselta myös muissa yhteyksissä. Tällöin mahdollisesti myös talous alkaa näyttää saavutettavalta sosiaalisen toiminnan kentältä.

Vapaaehtoisten osallistuminen ja sitoutuminen toimintaan ovat osuuskunnalle elintärkeitä, sillä ilman vapaaehtoisia ja heidän panostustaan Laiturin toiminta ei olisi mahdollista. Samaan aikaan, kun osuuskunta tarjoaa yksilölle yhteisön, johon kuulua, mahdollisuuksia toteuttaa ja osallistua toimintaan omista lähtökohdista käsin, se on myös riippuvainen tästä osallistumisesta. Laiturin toiminnan kaltainen päivittäinen toiminta tietyn tilan ylläpitämiseksi on sitovuudessaan erilaista verrattuna

monenlaiseen järjestötoimintaan, vapaaehtoistyöhön ja aktivismiin. Vaikka tila mahdollistaa paljon ja tukee myös muiden harjoittamaa toimintaa, sen arkinen ylläpito vie tekijöiltään paljon aikaa ja energiaa. Autonomisten tilojen rakentamisen lisäksi osa solidaarisuustaloutta on myös pyrkimys talousparadigman muutokseen (Alhojärvi ym. 2015, 226–227). Jos-sain määrin avoimeksi jää, miten tavoite lopulta näkyy Laiturin toiminnassa, ja miten voisimme estää toimintaa motivoivia laajempia muutostarpeita unohtumasta arjen työtaakan alle.

Yhteistoiminta on prosessi, mikä näkyy juuri siinä, että yhteisö rakentuu ja uudelleenrakentuu yhteisen tekemisen kautta. Myös tämä teksti osallistuu tähän prosessiin. Mahdollisia muutoksen suuntia tunnustellen haluamme lopuksi nostaa tämän tekstin pohjalta esiin yhden seikan, jota meidän Laiturin toimijoiden olisi jatkossa syytä erityisesti pohtia.

Vaihtoehtoisia toimintatapoja etsittäessä saatetaan ajautua toistamaan perinteisiä toimintamalleja, jotka eivät esimerkiksi edistä hierarkioiden purkamista. Esimerkiksi turhan harvoin pysähdymme arvioimaan toimintaamme yhdessä, vaikka toteuttajana osallistumiseen kuuluu myös toiminnan arviointiin osallistuminen (Nivala 2010, 117–118). Tilaisuuksia tähän tarvitaan ehdottomasti lisää.

## LÄHTEET

- Alhojärvi, T., Rynänen, S., Toivakainen, N. & van der Wekken, R. 2015. Solidaarisuustalous. Teoksessa M. Jakonen & T. Silvasti (toim.) Talouden uudet muodot. Helsinki: Into Kustannus, 210–230.
- Nivala, E. 2010. Osallistuminen sosiaalipedagogisen toiminnan periaatteena. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja* 11 (1), 111–122.
- Oikeusministeriö 2017. Syrjinnästä vapaa alue. Saatavissa [www.yhdenvertaisuus.fi/kampanjat/syrjinnasta\\_vapaa\\_alue](http://www.yhdenvertaisuus.fi/kampanjat/syrjinnasta_vapaa_alue) (haettu 4.5.2017).
- Rynänen, S. 2014. Solidaarisuustalouden pedagogiikkaa. Saatavissa [commons.fi/2014/12/15/solidaarisuustalouden-pedagogiikkaa](https://commons.fi/2014/12/15/solidaarisuustalouden-pedagogiikkaa) (haettu 26.4.2017).

## AINEISTOLÄHTEET

- Kulttuuriosuuskunta Laituri 2015. Kulttuuriosuuskunta Laiturin säännöt.
- Kulttuuriosuuskunta Laituri 2016a. Kulttuuriosuuskunta Laiturin toimintatavat.
- Kulttuuriosuuskunta Laituri 2016b. Turvallisemman tilan periaatteet.





